

УДК 81.25.81.26

DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-53

ОБРАЗ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІ В РОМАНІ ДІТЕРА НОЛЛЯ «ПРИГОДИ ВЕРНЕРА ХОЛЬТА»

Сереброва Людмила Миколаївна,
старший викладач, факультет лінгвістики
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Serebrova_L_N@i.ua
orcid.org/0000-0002-9308-1799

У статті розглядаються особливості життя та духовної еволюції молодих людей у Німеччині під час Другої світової війни, які показані в романі німецького письменника Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта». Дітер Нолль – письменник, який в юності брав участь у Другій світовій війні. Його враження від цього часу знайшли відображення в цьому романі. Головним героєм роману є Вернер Хольт, молодий німецький солдат, який в останні дні Другої світової війни втрачає віру в гітлерівську Німеччину. Автор статті визначає поняття молодь, її основні риси взагалі та в конкретний історичний період. Виявляються фактори впливу на молодь. Зокрема, на молодь у романі впливають історичні події та пропаганда в Німеччині під час Другої світової війни. Роман Дітера Нолля визначається прагненням до якнайбільш докладного відтворення етапів прозріння головного героя. Ключовим завданням політичної еліти нацистської Німеччини було впровадження до свідомості молоді настанов нацизму, для чого були залучені шкільні вчителі та викладачі навчальних закладів. Через відсутність критичного мислення, нездатність молоді до самостійного аналізу молодь була беззахисною перед ідеологічною мобілізацією. У статті аналізується вплив на молодь офіційної ідеології та неформального спілкування з різними людьми. У молоді не було чітких планів на майбутнє, не у багатьох виникали думки про кар'єру і покликання, які вже мали настільки певну форму, щоб відігравати якусь практичну роль в їхньому житті. Молоді люди мали лише численні незрозумілі ідеали, під впливом яких і життя, і навіть війна представлялись їм в ідеалізованому, майже романтичному світлі. Різноманітні події і, насамперед, поразка Німеччини у Другій світовій війні, крах нацистської ідеології сприяють розумінню ситуації головним персонажем роману. Відсутність життєвого досвіду робить молодь більш вразливою з точки зору впливу пропаганди, порівняно з людьми, які багато бачили та пережили. На прикладі героя роману, який переживає моральну еволюцію у стосунках із людьми та починає розуміти, чим відрізняється справжня дружба від її імітування, що таке справжня мужність та істинне кохання, автор статті підкреслює, що роман Дітера Нолля як один із творів антивоєнної літератури має важливе значення та є заклик до сприяння розвитку навичок критичного мислення серед молоді.

Ключові слова: роман, література, німецька мова, молодь, Друга світова війна, Дітер Нолль.

THE IMAGE OF GERMAN YOUTH IN THE NOVEL DIETER NOLL “ADVENTURES OF WERNER HOLT”

Serebrova Ludmila Mykolaivna,
Senior Lecturer, Linguistics Department
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Serebrova_L_N@i.ua
orcid.org/0000-0002-9308-1799

The article considers the young people in the novel by the German writer Dieter Noll “The Adventures of Werner Holt”. Dieter Noll is a writer who as a young man took part in the World War II. His impressions of this time are reflected in this novel. The main character of the novel is Werner Holt, a young German soldier who becomes disillusioned with the Nazis during the last days of World War II. Dieter Noll wrote this autobiographical novel in 1960, when he was in his early 30s, and clearly his impressions of the final years of World War II had not faded a bit. The story follows 16-year-old Werner Holt from his last days of school in 1943 to the end of the war. Werner is not a classic hero and rebel, he is an average guy who feels love, passion, anger, fear and hatred as anybody else. He’s just a kid; he’s not a fanatic. He sees active duty as one big, grand adventure. Then, and over the course of almost the entire book, reality gradually sets in: the reality of the brutality and horror of combat; and the reality of the true, demonic nature and heinous actions of the Nazi regime. The youth in the novel is influenced by the historical events and by the propaganda in Germany during World War II. The author of the article underlines the romantic attitude of the young people towards the life. This situation is reflected in some stylistic features of the novel. The author considers the situation, that not only official ideology and propaganda influence the young people in the novel. The young people are influenced by some other people. But the influence of this people is insignificant in Germany at this time. The young people have to find the solution of many problems by themselves. The author of article shows that the great historical events of this time help to find the solution of problem for young people.

Key words: young people, literature, education, activity, evolution, German language, World War II, Dieter Noll.

1. Вступ

Молодь – це люди, які ще багато чого не знають у житті, які живуть із допомогою, підтримкою, під спостереженням та керівництвом старших – батьків, вчителів, взагалі людей, які мають більший досвід у житті та професійній діяльності. Молодь вчиться, розвивається, намагається самоствердитись у навчанні та професійній діяльності, потрапляє під вплив авторитетних у конкретному суспільстві ідеологій або шукає та винаходить свої правила життя. Молодь може виконувати рекомендації з боку одних людей та протистояти іншим. Молоді люди можуть жити з різним ступенем зануреності в той духовний світ, який вони створили для себе під впливом дитячих казок та іншої літератури в ранньому дитинстві, інших творів літератури та мистецтва, людей та подій, більшість з яких вони бачать поки що ззовні, епізодично, фрагментарно як спостерігачі, а не як активні учасники. Молоді люди часто бажають займатись якоюсь діяльністю, яку вони знають в основному тільки із зовнішнього, парадного боку. Молодь, як і усі люди, може опинитись у складних періодах історії, коли багато чого різко змінюється і не завжди знаходиться відповідь, як жити, як діяти в нових умовах. Чи треба пристосовуватись до цих нових умов, очікувати нових змін або ж активно, або принаймні пасивно протистояти цим обставинам? Молоді складніше прийняти правильне рішення в такій ситуації, оскільки вона має менший життєвий досвід, залежить від інших людей. Молоді потрібно ще навчатись, самоутверджуватись, обирати собі вид діяльності в таких складних умовах.

Метою статті є дослідження впливу на молодь офіційної ідеології та неформального спілкування з різними людьми, з'ясування факторів такого впливу. Розглядається розрив між ілюзорними уявленнями героїв роману щодо можливостей перемоги, життєвих цінностей та реальним станом справ.

Для дослідження виконується докладний аналіз автобіографічного роману Д. Нолля. Д. Нолль у романі «Пригоди Вернера Хольта» (книга 1) показує життя німецької молоді 1943–1945 рр. у складній ситуації. Автор, який народився у 1927 р. та сам пережив подібне, показує своїх однолітків в один із найбільш драматичних періодів історії – період значних воєнних невдач Німеччини, що скінчились її поразкою у війні, крахом держави, заснованої на націонал-соціалістській ідеології Гітлера (Шейніс, 1968). Перша книга роману

Д. Нолля з'являється в 1960 р. В цій статті переважно розглядається саме перша книга (Noll, 1964). Друга книга виходить у світ у 1963 р. У перекладі російською мовою книга виходить у 1962 р., у перекладі українською мовою в 1965 р. (Нолль, 1965). Час створення та видання роману також напружений. Це й остаточний розділ Німеччини, коли завершилось будівництво так званого Берлінського муру, який розділив Західну та Східну Німеччину. Це й Карибська криза, коли світ стояв перед можливістю виникнення ядерної катастрофи. Це і період післявоєнного озброєння Німеччини, намагань її керівництва мати власну ядерну зброю (Геффернен, 2011). Це і період розвитку неонацизму в Німеччині – після таких великих страждань та втрат Другої світової війни (Топер, 1962). Тому антивоєнна, антифашистська спрямованість роману стає в той час ще більш актуальною. Для німецької літератури взагалі характерною є воєнна тематика. Вже після Першої світової війни дедалі частіше спостерігається розчарування війною, з'являються антивоєнні настрої в творах письменників, багато з яких пережили війну як безпосередні її учасники. Велика антивоєнна література виникає в Німеччині після 1945 р. Письменники відображають у творах війну вже не тільки як звичну в історії людства подію. Вони намагаються передати духовний світ людини на війні та жахи війни. Вони шукають причини війни, які можуть бути і в кожній людині, і в суспільному устрої.

Перший роман Д. Нолля знайшов широкий відгук в Німеччині і за кордоном. Його перекладали на багато мов. А. Зегерс у зв'язку з романом Д. Нолля говорила про величезну внутрішню роботу, в результаті якої автор зумів відійти від свого минулого «я» на таку дистанцію, що він сам зміг зрозуміти і показати іншим всі властиві цьому «я» конфлікти (Топер, 1962). Все краще, що було створено німецькою літературою про війну, малювало героя, який думає, шукає, змінюється. І нині читачі роману підкреслюють драматичні переживання персонажів у складну епоху, бажання молоді, вихованої на романтичній літературі, служити високій ідеї.

Існує численна група антивоєнних романів, створених письменниками НДР у 1945–1981 рр., в яких на різноманітному тлі подій Другої світової війни художніми засобами розкривається одна з життєво важливих для німців обох німецьких держав проблема «розрахунку з минулим». У найбільш загаль-

ному вигляді це зображення важкого процесу прозріння німецького солдата на фронтах Другої світової війни. В першій половині 50-х рр. стала переважати тенденція до зображення війни лише як того історичного тла, на якому відбувалася стрімка і спрощено-прямолінійна еволюція героїв (наприклад, у творах Р. Вайса, Г. Шіллінга та ін.). У другій половині 50-х і 60-х рр. спочатку з'явилися романи і повісті, в яких увага була зосереджена на осягненні складного діалектичного взаємозв'язку великих історичних подій і індивідуального процесу прозріння (Г. Тюрк, Е. Гюнтер, Б. Мюллер та ін.). Потім з'явилось так зване «покоління Хольта», яке мало намір здійснити свій «розрахунок із минулим». Твори цього періоду визначаються прагненням до максимально повного та точного відтворення всіх етапів процесу прозріння, поглибленого розглядання психологічних аспектів, зокрема виховного аспекту (твори В. Нойхауза, Д. Нолля, М. Шульца та ін.).

2. Виклад основного матеріалу

Роман Д. Нолля «Пригоди Вернера Хольта» можна назвати одним з антивоєнних романів післявоєнної Німеччини (Самарин, 1962). За змістом у ньому є все те, що може бути і в інших антивоєнних романах: навчання та виховання в школі та на військовій службі, позитивні та негативні персонажі, жахи війни, злочини проти людства. Все це, тією чи іншою мірою передане різними засобами, можна знайти і в інших літературних творах антивоєнної тематики (Ремарк, Белль, Гюнтер Грасс, Нойхауз). Але чому саме цей роман здобув таку велику популярність і в Східній, і в Західній Німеччині? В ньому дуже вдало показано романтичне ставлення молоді до життя, навіть за таких складних умов. Роман – деякою мірою спогади письменника про молодість, про світлі її сторінки. Стан молодості стає своєрідним фоном, контекстом інших подій, часом жахливих і трагічних. Тому роман сприймається підсвідомо як світлий, сонячний. Цього автор досягає за допомогою різних художніх засобів. Письменник намагається показати, як молодь бачить життя. На сторінках роману ми зустрічаємо старшокласників гімназії, які своєрідно протестують проти одноманітності шкільного життя. Ми бачимо перший конфлікт Хольта і Вольцова як спробу самоствердження. Початок роману – середина 1943 р. – час перших значних воєнних поразок Німеччини. Але на території Німеччини, у невеликих містечках, трагічність подій на той час ще не

відчувається. Школярам навчатись у школі нецікаво. Вони відчують, що попереду у них війна. Головною справою для багатьох здається майбутня військова служба. Бути військовим, носити військовий мундир на той час у Німеччині традиційно почесно. На підлітків очікує війна, і невідомо, чи повернуться вони з війни. Тому вчинки школярів мотивуються цим. Вони бажають вже зараз багато взяти від життя. Хто знає, що з нами буде? Таке риторичне питання характерне для молоді, в якій найближче майбутнє – війна. Цим виправдовують своє уникнення від обов'язкових сільськогосподарських робіт основні персонажі роману – Вольцов, Хольт, Гомулка і Феттер. Замість таких робіт вони проводять час у лісі, в горах, полюють, готуються до військової служби та війни. Вони навіть викрадають свиню на самотньому селянському хуторі у лісі. Такі ризиковані «пригоди» вони пояснюють також підготовкою до війни, де на них очікують і смертельний ризик, і велетенські фізичні та психічні навантаження, і необхідність шукати рішення у складних ситуаціях.

Високий авторитет військової служби у Німеччині та уявлення про небезпеки війни становлять у той період своєрідний контекст, атмосферу життя підлітків-школярів у романі. Ця атмосфера доповнює звичайну романтизацію військової справи у хлопчиків, чие дитинство пов'язане з воєнними іграшками, літературою, захопленням зброєю та військовою формою. Людина у військовій формі та зі зброєю часто виглядає для дитини дуже привабливо. Крім того, у дитини, підлітка більш чиста, ніж у дорослої людини, свідомість, тим більш, що сприйняття підлітка ще не перевантажено проблемами дорослих. Завдяки цьому світ сприймається більш романтичним, більш привабливим та цікавим. Військова служба може також здаватись підліткам, особливо школярам, більш привабливою, ніж навчання у школі. Особливо, якщо внаслідок недоліків викладання учень багато чого з навчального матеріалу не розуміє та не засвоює.

Романтичне ставлення молоді до військової справи Д. Нолль показує, наприклад, зображенням одного з епізодів служби підлітків на зенітній батареї. «Шмідлінг наказав відкрити один бункер із боєприпасами. Вони з охотою кинулися виконувати його розпорядження. Адже тут було все нове, все таке цікаве! Гармата – справжня гармата. Це тобі вже не гімназія, не уроки з неправильними дієсловами та різними математичними фор-

мулами» (Хольт, 1965). Про систему цінностей підлітків того часу висловлюється і Вольцов: «Всяка людина, яка поважає себе, намагається потрапити до гармати». На зенітній батареї підлітки із захопленням вивчають військову справу, зазнають труднощів, оскільки вони вважають, що все це знадобиться на війні.

Починаються бої. Підлітки бачать перших вбитих, у них з'являються перші сумніви: «Для чого це?» Але все ж зберігається загалом позитивний настрій. Оптимізм підтримується тим, що війна залишається для підлітка головною справою, а всяка війна пов'язана із втратами, труднощами, стражданнями. Зазнавати цих труднощів, пасти в бою вважалось почесним. І коли загиблого підлітка, курсанта Земцького посмертно нагороджують Залізним хрестом, авторитетною військовою нагородою Німеччини, встановленою ще в 1813 р. пруським королем, коли Пруссія боролась за свою незалежність під час наполеонівських війн, Вернер Хольт думає: «Мені б Залізний хрест. У курсанта він би привертав увагу». Проходять бої і через деякий час підлітки також вважають, що все не так жахливо. Вони залишилися живими, світить сонце. Багато подій роману і під час навчання підлітків у гімназії, і під час службових відпусток проходять у річці, на пляжі. Утворюється ілюзія, нібито немає війни. Тривають сонячні дні, романтичне сприйняття дійсності, надії на краще.

Дітер Нолль розкриває духовний світ своїх персонажів. Це, насамперед, Вернер Хольт, Гільберт Вольцов, Зепп Гомулка та Христіан Феттер. Ці молоді люди 1927 року народження навчаються в гімназії та походять із сімей освічених людей. Тому у них більш розвинене мислення, більш широкий світогляд. У Вернера Хольта батько – професор, у Вольцова – професійний військовий, полковник, його предки із XVIII ст. служили офіцерами. Батько Гомулки – адвокат, а у Феттера – власник крамниці письмового приладдя. Вернер Хольт, про якого говорять, що він міг би бути найкращим учнем у класі, ще не бачить своєї цілі у житті. У загальному потоці з іншим його приваблює військова служба, хоч він і не мріє про військову кар'єру. Вольцов, навпаки, вже твердо вирішив стати офіцером, професійним військовим. Вже з дитинства, використовуючи бібліотеку батька та його службові можливості, він готується до військової служби. Його здібності допомагають набути широких знань військової справи.

Часто на сторінках роману ми зустрічаємо Вольцова, який читає військові довідники або вивчає воєнну обстановку на карті. Його знання вже не є романтичним захопленням підлітка. Вони мають для нього і практичне значення. Вже на початку військової служби Гільберт Вольцов виділяється своїми пізнаннями: береться вести навчальні заняття замість інструктора, допомагає підказками організувати службові заходи командирів відділення, а в бойовій обстановці може взяти на себе командування, організувати інших людей та приймати рішення. Начальники призначають його командиром відділення, висувають для присвоєння військового звання унтер-офіцера. Гільберт Вольцов, навіть коли він, зокрема, завдяки своїм військовим знанням розуміє можливість поразки Німеччини у війні, «хоч у багатьох ще була надія на сприятливе закінчення війни для Німеччини завдяки появі нової чудо-зброї, «геніальним» рішенням фюрера або змінам у великій політиці», все ж вважає, що солдат і в такій ситуації має воювати, оскільки це справа солдата. В тому його трагедія – він, як солдат, залишається вірним режиму, який приречений на поразку. Вернера Хольта і Гільберта Вольцова можна назвати основними персонажами роману, настільки детально описує їх автор, який приділяє ним багато уваги у романі.

Загалом молодь, зображена у романі, бачить романтику у служінні високій ідеї (Іванов, 1965). Головний спосіб такого служіння в той час бачили у військовій службі та в участі у війні. Молодь 1927 року народження на момент подій у романі все своє свідоме життя живе в умовах фашистської пропаганди, в умовах «суворого контролю над пресою та освітньою системою» (Геффернен, 2011) і не знає про інші варіанти світогляду. Їхнім батькам, іншим дорослим людям, також важко зрозуміти ситуацію в Німеччині і роз'яснити її молоді. Наприклад, вахмістр Готтескнехт, який раніше був шкільним вчителем, найближчий начальник Хольта, наодинці з ним, після бою зі значними втратами говорить: «Німеччина, – це вже не гігант, який панує над Європою, а щось мізерне, стікаюче кров'ю. Вона стане ще жалюгіднішою й убогішою, ще більше страждатиме, але не можна допустити, щоб вона стекла кров'ю! Вмирати за вчорашню примарну Німеччину – це і є боягузтво, Гольт. А жити заради убогої, смертельно пораненої Німеччини, заради її майбутнього – це героїзм, тут потрібна справжня мужність. Я знаю: ви, Гольт, шукаєте... сенс

життя, мету, шлях... Цього шляху я не знаю. Я не можу вам допомогти. Всі ми осліплені і повинні пройти через усі муки пекла до кінця» (Нолль, 1965).

Вже на фронті, після жорстоких боїв, після безглузких втрат і руйнувань, після жорстоких злочинів есесівців, молодь, іноді за допомогою старших товаришів (наприклад, єфрейтор Хорбек) починає розуміти весь жах та несправедливість війни, жорстокість та нелюдність нацистської ідеології. Тому здаються у полон син адвоката Гомулка з єфрейтором Хорбеком, тому направляє проти есесівців, які вбили Вольцова, свою зброю Вернер Хольт. Професор Л. Іванов (Іванов, 1965), зазначає, що Д. Нолль не розробив детально деякі образи цікавих персонажів роману, наприклад, це Хорбек, Ута Барнім, Гундель. Але така особливість може бути властивою для роману – спогадів, коли особам, які зустрічалися письменнику в житті протягом незначного часу, надається незначне місце у творі, хоч, можливо, їхні слова або вчинки мали велике значення. Д. Нолль не створює спеціально систему персонажів із деталізованими характеристиками та тривалими діями. Тому серед основних героїв поряд із Хольтом та Вольцовом можна ще зазначити Зеппа Гомулку, Христіана Феттера та Петера Візе. Зепп Гомулка, підліток, якому батько-адвокат, людина прогресивних поглядів, допомагає розібратися у подіях. Він часто спілкується з Хольтом, запитаннями намагається впевнитись у своєму розумінні подій. Христіан Феттер – це людина, яка за будь-яких умов зберігає радість життя, хоч і є дещо приземленою людиною та бачить все з позиції матеріальних цінностей. Петер Візе – талановита щодо музики людина, найкращий учень класу, незважаючи на слабе здоров'я, також захоплений романтикою військової служби. Він загинув, захищаючи військовополонених від наруги есесівців. «Пригоди Вернера Хольта» – романтичний твір, але його романтика полягає не в прикрашенні війни, а в тому, що життя перемагає смерть, що життя триває. Така романтична атмосфера деякою мірою є характерною і для романів О. Гончара «Прапороносці» та В. Некрасова «В окопах Сталінграду». Ці романи також створені на основі власних свіжих вражень та спогадів. Романтичність твору Д. Нолль підкреслює також назвами початкової та заключної частин роману. Це музичні терміни: «Прелюдія» («Vorspiel»)

та «Останній акорд» («Ausklang»). Такі назви застосовані саме для першої книги роману, де описуються події 1943–1945 рр., найбільш гострі та драматичні.

3. Висновки

Молодь у романі Д. Нолля «Пригоди Вернера Хольта» (1 книга) приваблює служіння високій цілі. В цьому вона бачить інтерес, романтику. В час дії роману в Німеччині служіння високій ідеї, за увлеченнями молоді, здійснювалось через військову службу та участь у війні. На це впливали і традиційні стереотипи в Німеччині, і нацистська пропаганда. Нацистам при владі було вигідно направити молодь на війну задля досягнення своїх цілей. У романі показано, що німецька молодь загалом була готова зазнавати труднощів військової служби та війни. Інший вплив на молодь був майже відсутній. Окремі незначні спроби інших людей інакше вплинути на молодь не сприймалися молодими людьми. Тільки, коли молоді люди побачили на війні великі втрати, руйнування та результати злочинів нацистів, настає розуміння реальної ситуації. Такому розумінню могли сприяти і старші за віком, із більшим життєвим досвідом, люди, які розуміли вірний шлях. Відбувається перегляд поняття «героїзм». Подвигом для них є залишитись живим для відродження нової Німеччини.

Перспективним для подальших досліджень може бути вивчення думок сучасних читачів, зокрема молоді, щодо образів, створених Д. Ноллем у романі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика. Пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2011. 464 с.
2. Іванов Л. Роман Дітера Нолля «Пригоди Вернера Гольта». *Нолль Д. Пригоди Вернера Гольта*. Київ : Дніпро, 1965. С. 816–821.
3. Самарин Р. Дитер Нолль и его роман. *Нолль Д. Приключения Вернера Хольта*. Москва : Изд-во иностр. лит-ры, 1962. С. 6–18.
4. НДП – новая нацистская партия : сб. статей / ред. З. Шейнис ; пер. с нем. Н.М. Гнедина. Москва : Прогресс, 1968. 264 с.
5. Топер П. По ту сторону фронта. *Современная литература за рубежом*. Москва : Советский писатель, 1962. С. 277–311.
6. Голик С. Нравственный императив доктора Киппенберга. *Нолль Д. Киппенберг*. Москва : Прогресс, 1981. С. 5–14.
7. Нолль Д. Пригоди Вернера Гольта. Київ : Дніпро, 1965. 520 с.
8. Noll D. Die Abenteuer des Werner Holt. Berlin ; Weimar : Aufbau-Verlag, 1964. 544 S.

REFERENCES:

1. Heffernen, M. (2011). Znachennia Yevropy. Neohrafiia ta heopolityka [The Significance of Europe. Geography and geopolitics]. Kyiv: Dukh i Litera [in Ukrainian].
2. Ivanov, L. (1965). Roman Ditera Nollia "Pryhody Vernera Holta" [Novel of Dieter Noll "Adventures of Werner Holt"]. *Pryhody Vernera Holta* / by D. Noll. Kyiv: Dnipro, pp. 816–821 [in Ukrainian].
3. Samarin, R. (1962). *Diter Noll i ego roman* [Dieter Noll and his novel]. *Prikluchenii Vernera Kholta* / by D. Noll. Moscow: Izd-vo inostr. lit-ry, pp. 6–18 [in Russian].
4. Sheinis, Z. (ed.) (1968). NDP – novaya nacistskaya partiya: sb. statej [NDP – the new Nazi party: collection of articles]. Moscow: Progress [in Russian].
5. Topher, P. (1962). Po tu storonu fronta [On the other side of the front]. *Sovremennaia literatura za rubezhom*. Moscow: Sovetskii pisatel, pp. 277–311 [in Russian].
6. Golik, S. (1981). Nравstvennyj imperativ doktora Kippenberga [Moral imperative of Dr. Kippenberg]. *Kippenberg* / by D. Noll. Moscow: Progress, pp. 5–14 [in Russian].
7. Noll, D. (1965). Pryhody Vernera Holta [Adventures of Werner Holt]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
8. Noll, D. (1964). Die Abenteuer des Werner Holt [Adventures of Werner Holt]. Berlin; Weimar: Aufbau-Verlag [in German].

УДК 811.111:811.14'06:811.161.2]367(045)
DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-54

КОГНІТИВНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ПРИЙМЕННОЇ КАУЗАТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Хоровець Віра Євгенівна,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу

Маріупольський державний університет

veravera091981@gmail.com

orcid.org/0000-0001-9431-4366

Романюк Сергій Григорович,

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу

Маріупольський державний університет

SRGANN52@gmail.com

orcid.org/0000-0003-0267-4191

У статті досліджено особливості процесів і механізмів когнітивного конструювання екзистенційної прийменникової каузативності в англійській, новогрецькій та українській мовах, а також визначено термін «каузативність», який у когнітивній граматиці почали вживати на позначення варіантних ситуацій причини, або каузативних ситуацій. Каузативність – це складна, багатопланова категорія, що сягає філософської категорії «каузальності/причинності» і відображає реальні зв'язки між об'єктами навколишнього світу, які категоризуються свідомістю людини як причинні. Типологію ситуацій зі значенням причини становлять 5 типів: 1) екзистенційний тип (буття), 2) акціональний тип (дія, подія, явище), 3) статальний тип (стан), 4) реляційний тип (відношення), 5) характеристичний тип (ознака, властивість, якість, кількість).

У різних мовах незалежно від їхньої морфологічної будови синтаксичні конструкції, смислова структура яких містить логічну пропозицію каузальності (X є причина Y), називають каузальними конструкціями. Каузальна семантика може бути виражена різними каузальними конструкціями, які є способом вираження причинно-наслідкових зв'язків. Тимчасом засобами вираження причинно-наслідкових відношень є їх маркери у структурі каузальних конструкцій, до яких належать прийменники. З когнітивного погляду, прийменники – це орієнтири, які маркують певні точки простору або його зони в обраній системі координат.

У цій розвідці проаналізовано особливості компонентного складу буттєвої каузативності в трьох мовах. Виявлено спільні та відмінні риси причинних чинників як основних елементів каузативних ситуацій. Ситуації екзистенційної каузативності прийменникового конструювання в англійській, новогрецькій та українській мовах можна поділити на дві основних групи: дієслова існування та локативні дієслова. Лише в англійській та новогрецькій мовах зафіксовано поодинокі випадки предикатів наявності або приналежності в межах фрагмента зазначеної каузативної ситуації. Для ситуації буттєвої каузативності характерною класифікаційною ознакою є фазовість, репрезентантами якої виступають предикати та яка характеризує протікання процесу буття в часі, вказує на етапи його існування, а саме: початок, тривання, кінець. прийменникове конструювання екзистенційної каузативності найповнішу репрезентацію знаходить в українській мові, оскільки в новогрецькій мові у відібраних контекстах не зафіксовано буттєвих лексем, ускладнених додатковими семами, а в англійській – лише поодинокі випадки, що свідчить про домінуючі позиції дієслів нейтральної семантики у двох зазначених мовах.

Ключові слова: каузативна ситуація, каузальність, локативні дієслова, фазовість, причинний чинник.